

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versterking van het contact tussen de historie-
beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerleener land.

Uit het leven van

Mgr Johannes Th. Laurent

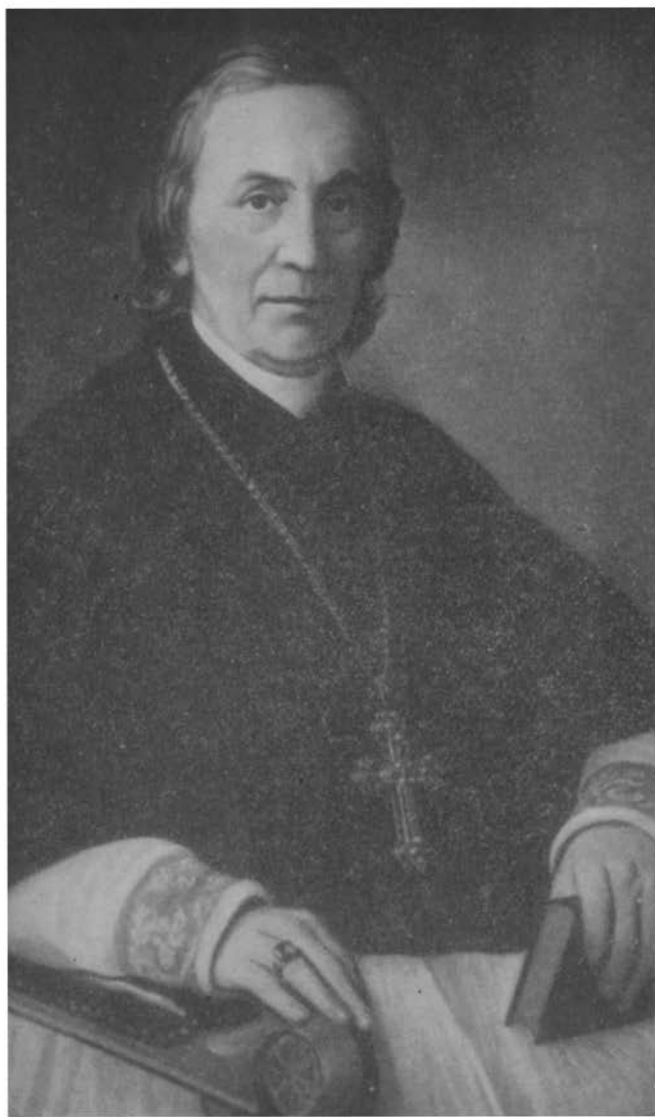
Bisschop van Chersonesus i.p.i.

Kapelaan te Heerlen 1829-1835

DE reiziger die vanuit Kerkrade met de trein naar Simpelveld gaat, ziet zodra hij dit dorp nadert aan de rechterkant een groot gebouwencomplex in rode baksteen. Het is Huize Loreto, het Moederhuis van de Zusters van het Arme Kind Jezus. Als hij dit klooster zou betreden en de naam van Mgr Laurent noemen, zou hij aanstonds merken, dat dezes nagedachtenis hier met eerbied wordt levendig gehouden. Men wijst er nog de kamers waar hij gewoond heeft, zijn kostbare bibliotheek, alles nog in dezelfde staat als waarin het zich bevond tijdens het leven van de bewoner. Midden op het kerkhof verheft zich het grafmonument van deze strijdbare prelaat. Heel gaarne vertellen de Zusters over haar grote weldoener en haar verhaal vult in deze schets voor een groot deel de gegevens aan, die geput zijn uit het werk van Karl Möller, *Leben und Briefe von Johannes Theodor Laurent, I Bd, Trier 1887*, het vierde hoofdstuk getiteld : *Der Kaplan von Heerlen*.

Wie was dan deze bisschop die zijn leven zo stil in een klooster beëindigde? Johannes Theodorus Laurent werd op 6 Juli 1804 te Aken geboren. Zijn ouders waren eenvoudige lieden. Dit was de reden dat Johannes reeds vroeg moest meeverdienen en daarom werd hij te werk gesteld in een timmermanswerkplaats. Dit heeft echter niet lang geduurd. De jongen ging studeren, terwijl hij privé-lessen gaf om zijn studie te kunnen betalen. Na de lagere studies te Aken volgden de hogere aan de universiteit van Bonn. De atmosfeer was daar echter zo doortrokken van het Hermesianisme, dat Johannes er niet wilde blijven.

Na veel verzet van zijn bisschop (van Keulen) kreeg hij verlof, over te

gaan naar het bisdom Luik. Op 14 Maart 1829 werd hij te Namen priester gewijd. De bisschop van Luik, Mgr van Bommel achtte Laurent zeer hoog en hij heeft hem meermalen gewichtige functies toegedacht, maar de jonge priester heeft dit telkens afgeslagen, omdat hij de voorkeur gaf aan het actieve parochiewerk. Na zich tien jaren hieraan gewijd te hebben werd hij benoemd voor een nieuw op te richten bisdom in het noorden van Duitsland, waartoe dan ook de scandinavische landen zouden behoren. Deze benoeming ontmoette echter heftig verzet bij de regeringen van de betrokken landen, vooral bij Pruisen, daar Laurent tijdens zijn pastoraat te Gemmenich (1835—39) zich zeer actief geweed had tegen de kerkelijke politiek in het Rijnland (Kölner Wirren). De oprichting van het bisdom of zelfs van een vicariaat is niet doorgegaan, doch Laurent werd in 1840 Apostolisch Vicaris van Luxemburg. Ook hier was hem echter geen rustig werk beschooren en na de woelingen in het revolutiejaar 1848, waaraan ook Luxemburg zijn deel had, moest hij ook dit gebied verlaten. Sindsdien leefde hij ambteloos

te Aken en gaf zich geheel aan de nieuw gestichte congregatie van de Zusters van het Arme Kind Jezus. Volgens pater Pfülf heeft zijn hele voorgaande bewogen levensloop eigenlijk alleen gediend als een voorbereiding voor dit werk ⁽¹⁾. Toen de Zusters tengevolge van de Kulturkampf haar land moesten verlaten is de bisschop haar na enkele jaren in de ballingschap te Simpelveld gevolgd. Daar is hij op 20 Februari 1884 overleden en begraven.

De tijdsomstandigheden hebben het deze strijdersnatuur niet gemakkelijk gemaakt, maar het is even waar, dat hij, althans in zijn jonge jaren, geen tactvol leider was; hij was veel te hartstochtelijk van aard. Het is karak-

teristiek voor de politiek van een man als Paus Gregorius XVI, dat hij dit volkomen over het hoofd heeft gezien.

Van Mgr Laurent zijn enkele werken verschenen, voornamelijk verzamelde preken. Zij hebben bijgedragen tot een vernieuwing der preekmethode in Duitsland. Op het Concilie van het Vaticaan was hij een uitgesproken voorstander van de Pauselijke Onfeilbaarheid.

Uit deze korte schets blijkt genoegzaam, dat Mgr Laurent geen gewoon iemand is geweest en het is daarom gewettigd er de aandacht op te vestigen, dat deze bisschop na zijn priesterwijding zijn eerste werkkring gevonden heeft in de parochie Heerlen, waar hij zes jaren tweede kapelaan geweest is.

Zoals wij reeds zagen werd Johannes Laurent op 14 Maart 1829 priester gewijd. Daags daarop schreef hij een lange brief aan zijn ouders en aan het einde daarvan deelt hij mede : „*Eine Nachricht, die Sie alle nicht wenig interessieren und erfreuen wird, habe ich für's Letzte gespart : ich bin zum Kaplan in Heerlen ernannt*”. Op 22 Maart zong de jonge priester in Aken zijn Eremis en in April vinden wij hem te Heerlen aan het werk.

De parochie Heerlen strekte zich toen nog over de hele gemeente uit. Zij werd bediend door pastoor J. C. van der Heyden, die sinds 1833 tevens Deken was. Kapelaan was J. H. A. Rouillon, later pastoor van Heerlen. Dit waren twee ijverige geestelijken en de nieuwe kapelaan kon het goed met hen vinden. Zij waren echter beiden zwak van gezondheid en de pastoor liep al tegen de zeventig. Zodoende kwam een groot deel van de last op kapelaan Laurent neer.

Meteen bij zijn aankomst kreeg hij de zorg over negentig Communiekantjes. Hij volgde bij het onderricht een heel eigen methode; de kinderen kregen niets van buiten te leren, maar hij stelde voortdurend kris en kras allerlei vragen. Het is opmerkelijk, dat deze priester, die altijd zo fel reageerde, uitstekend met kinderen schijnt te hebben kunnen omgaan. Later zei hij niet zonder zelfbewustzijn : „*Wer bei mir den Katechismus gelernt, der hat ihn auch gründlich erfasst*”.

In die dagen woonde nog te Heerlen de oude pastoor Dionysius Penners. Deze is bij het nageslacht blijven voortleven door het dagboek dat hij in de Franse Tijd heeft opgesteld. In dit dagboek vinden wij bijzonderheden die voor de plaatselijke geschiedenis niet zonder betekenis zijn. Archivaris Peters noemt pastoor Penners „een ijverig zielzorger, die hoog in aanzien stond bij de parochianen; een geleerd geestelijke, bekend als zodanig in wijden omtrek; een manmoedig priester wegens zijn optreden in den Franschen Tijd” (2). In 1803 trad hij als pastoor van Heerlen af en overleed aldaar op 28 Juni 1836. Niettemin heeft deze pastoor tegen zijn eigen overtuiging in de Civile eed op de Franse Constitutie afgelegd. Hierover heeft hij nadien veel gewetensangsten gehad, die hem tot een soort waanzin brachten, en wellicht staat zijn ontslagname hiermede in verband. Möller is de enige die ons dit verhaalt en hij geeft niet aan, waar hij dit vandaan heeft. Pastoor Penners schreef nu in zijn dagboek

nauwkeurig al zijn twijfels en angsten op en trachtte zich dan voor zich zelf te verantwoorden. Toen Laurent in Heerlen kwam had hij reeds „eine ganze Bibliothek“ (?) bijgeschreven. De nieuwe kapelaan had diep medelijden met de oude grijsaard en wilde niet, zoals de anderen, de hoop opgeven hem uit zijn waanzin te bevrijden. Het was overigens niet gemakkelijk tot de oude pastoor door te dringen. Toch is Laurent daarin geslaagd. De pastoor sprak bij hem zijn biecht en op aandringen van de kapelaan las hij sindsdien weer regelmatig de H. Mis. Het was een grote vreugde en een succes voor de jonge kapelaan.

Ook als predikant en biechtvader bereikte hij grote resultaten. Zijn preken sloegen zo zeer in, dat zelfs protestanten er naar kwamen luisteren. Op een dorp als Heerlen toen was, weten allen alles van elkaar en daarom wilde een protestantse notaris liever in het geheim naar de preek komen luisteren. Om dat te bereiken kroop hij stilletjes in de orgelkast, tot grote hilariteit van de misdienaars die hem ontdekten.

Niet minder dan om zijn preken te horen, ging men naar hem om bij hem te biechten. Tijdens het jubileum bij gelegenheid van de keuze van Paus Pius VIII in 1829 kwamen er duizenden uit de eigen parochie en ook van elders; de kerk was de hele dag vol als op een Veertigurengebed. De processie was drukker dan ooit en de kermis verliep stil en ordelijk. De protestanten lieten zich niet onbetuigd en gingen nu het derde eeuwfeest vieren van de Augsburgse Confessie (1530). Zelfs in Heerlen was daarvan iets te merken en het werd voor kapelaan Laurent aanleiding een preek te houden over het Primaat van Petrus en zijn opvolgers. Naar hij in een brief meedeelt, schonken de protestanten zelf hem bijval en was de algemeen ingezette terugkeer tot de moederkerk ook in Heerlen voelbaar.

In die jaren was het in Heerlen de gewoonte, dat Zondags na de Hoogmis de jongelieden en jongedochters samen naar een of ander café gingen om daar hun vertier te zoeken. Door het krachtig optreden van de nieuwe kapelaan werd hieraan voorgoed een einde gemaakt.

Hoewel de inspanningen van de zielzorg eigenlijk te zwaar waren in verhouding tot Laurent's zwakke gezondheid, wilde hij toch nooit verlichting van zijn werk vragen. Mgr van Bommel, die steeds een bijzondere belangstelling voor hem bleef koesteren, zag zich daarom genoodzaakt zelf de vereiste maatregelen te nemen. Na de Paasdagen ontnam hij hem eenvoudig alle jurisdictie voor onbepaalde tijd, zodat zijn activiteiten vanzelf ingeperkt werden. Want juist na de Grote Vasten kreeg de kapelaan elk jaar een aanval van typhus. Zijn nachtrust was steeds tot een minimum beperkt. Nooit ging hij vóór middernacht naar bed en het nachtelijk ziekenbezoek viel steeds aan hem toe, omdat de anderen daarvoor te oud en te zwak waren.

Nog een ander middel beproefde de Bisschop, toen hij het seminarie Rolduc ging organiseren. Tijdens zijn verblijf aldaar heeft hij tweemaal de Heerlense kapelaan bij zich ontboden om met hem overleg te plegen. Hij wilde namelijk Laurent tot biechtvader van het seminarie aanstellen en hem tevens het ambt van tweede leraar in de filosofie geven. Maar

de kapelaan sloeg dat beide malen af, hij verkoos de zielzorg boven het onderwijs en zijn onafhankelijkheid boven een minder vermoeiend, maar ook veel afhankelijker leven.

Ondanks zijn afzondering in het stille Heerlen leefde de kapelaan mee met het grote wereldgebeuren. In woord en geschrift toonde hij van zijn belangstelling. Hij verdedigde het „monsterverbond” van de Belgische clerus met de liberalen. Hij las de *Avenir*, het blad van de Lamennais, al was hij het in veel opzichten met deze niet eens, ook vóór de verordening van sommige van diens stellingen. Laurent's brieven over de grote problemen van zijn tijd werden in de kring van zijn geestverwanten in Aken en elders voorgelezen en soms later (zonder medeweten van de schrijver) door zijn broer Joseph met „kop en staart voorzien” in de *Katholische Kirchenzeitung* afgedrukt.

Het grootste evenement uit het Heerlense parochielevens van die dagen was de Missie van 1834. Het jaar tevoren hadden de paters Redemptoristen, die toen nog niet in Wittem gevestigd waren, een zeer succesrijke Missie gepreikt in Gulpen (3). Deze methode van zielzorg was voor die tijd iets heel nieuws en had algemeen de belangstelling getrokken. Ook kapelaan Laurent had er kennis van genomen en van dat ogenblik dateren zijn intieme relaties met de Redemptoristen, en door hen met Wittem, die tot aan zijn dood zijn blijven voortduren. Hij is het wel geweest die de Redemptoristen naar Heerlen heeft uitgenodigd. De Missie begon op 27 Juni 1834 en duurde meer dan veertien dagen. Wegens de massale toeloop werden de preken gehouden op de Veemarkt (thans Wilhelminaplein) in de open lucht. In de laatste dagen telde men een gehoor van 20—25000 personen en daarmee heeft de Missie van Heerlen alle toen gegeven Missies overtroffen. Tot negen uur in de avond werd er Communie uitgereikt en „de hele plaats bood de aanblik van een met mensen gevulde kerk”.

Deze Missie betekende echter het einde van Laurent's werkzaamheid in Heerlen. Zijn gezondheid was voordien reeds zo ondermijnd, dat hij in Mei uit eigen beweging aan de bisschop om een rustiger werkkring gevraagd had. Hij had nu ook zelf begrepen, dat hij niet langer meer zo kon voortgaan. De bisschop beloofde hem in October een rustiger standplaats en in afwachting daarvan mocht hij voorlopig naar zijn familie in Aken gaan om wat op krachten te komen. De Deken liet hem echter niet gemakkelijk gaan, omdat er te veel werk was en zo vinden we op het einde van dat jaar 1834 Laurent nog steeds als kapelaan te Heerlen. Maar zodra de bisschop dit vernam, schreef hij een strenge brief aan de Deken, dat hij zijn kapelaan onmiddellijk moest laten vertrekken. Op 3 Januari 1835 vertrok Johannes Laurent uit Heerlen. Zijn toestand was zo slecht, dat de dokter in Aken hem geen hoop op leven meer gaf.

Enkele dagen later heeft de oud-kapelaan zelf in een brief zijn afscheid van Heerlen beschreven. Het is wellicht interessant hiervan iets aan te halen. De romantische toon zullen wij voor lief moeten nemen. Wij vinden er nog een aanduiding in over een van de oude vestingbruggen:

waarover in voorgaande afleveringen van dit Bulletin geschreven is. „Waar ik in die dagen me op straat, in het dorp of in de gehuchten vertoonde, zagen allen me aan met een weemoedige blik van verstandhouding. Mijn Confraters (d.w.z. de Deken en de eerste kapelaan) waren terneergeslagen en van streek; de dag van mijn vertrek trokken zij schielijk naar de kerk, zonder afscheid te nemen. . . . De huisgenoten waren als buiten zinnen van verdriet. Toen ik me eindelijk aan hen ontrukte had, stond daar de brug vol kinderen en armen, die allen mijn handen grepen en ze met tranen bevochtigden. Wie ik onderweg van de parochianen tegenkwam, zag me met tranende ogen aan en kon niets tegen me zeggen. Zondags, hebben ze me verteld, toen ik er niet meer was, was het in de parochie alsof er in elk huis een dode was. Ik weet niet waarmee ik zoveel liefde en afhankelijkheid verdiend heb. De meesten leven nu in de zoete hoop, dat ik weer bij hen terugkeer, zodra ik genezen ben, maar dat zal niet gebeuren. . . .”

Een tijdgenoot verhaalde, dat er wel geen kapelaan in Heerlen zo geliefd is geweest als Laurent. Het bericht van zijn vertrek verwekte een ware beroering. In de eerste jaren na zijn verplaatsing is hij slechts tweemaal in Heerlen teruggekomen, beide malen in de grootste stilte, omdat men voor een te grote toeloop vreesde.

Op 25 Maart 1835 volgde de benoeming tot pastoor van Gemmenich. Voor zijn installatie is de nieuwe pastoor nog even in Heerlen geweest („es wird ein wehmütiges Widersehen sein” schreef hij zelf) en vandaar ging hij naar zijn nieuwe standplaats, die hem niet de verhoopte rust heeft gebracht, maar de naaste voorbereiding voor zijn verdere promotie is geworden. In Heerlen is de werkzaamheid van deze bijzondere kapelaan nog lang in herinnering gebleven en ook voor ons blijft het interessant, dat er zulke mannen in Heerlen hebben geleefd en gewerkt.

fr. C. DAMEN O.S.B.

- (1) Otto Pfülf, *Mutter Clara Fey vom armen Kinde Jesus*, Freiburg 1907, pag. 153. In de voorgaande pagina's geeft de schrijver een zeer goede levensschets van Mgr Laurent. Ook in het boek van pater H. Mosmans, *Het Redemptoristenklooster Wittem*, Roermond 1936, vindt men een overzicht op pag. 116—119 en verder wordt hij in dat werk nog vele malen genoemd.
- (2) Mijnennummer van 1936, pag. 184 in de bijdrage over de bestuurders van Heerlen.
- (3) Zie Mosmans, a.w. pag. 25 vlg.

Het oude huis aan de VEEMARKT

(WILHELMINAPLEIN 24)

IN het artikel omtrent het huis aan de Veemarkt te Heerlen (aflevering 2, 1e jaargang van het Bulletin) werd verondersteld, dat bouwer en eerste bewoner van het huis waarschijnlijk is geweest NICOLAES SCHILS × MARIA CLINGEN.

Deze veronderstelling is niet juist.

Het is nader komen vast te staan, dat NICOLAES SCHILS × MARIA CLINGEN in het huis OP DE WEEGSCHIED heeft gewoond. MARIA CLINGEN, geboren omstreeks 1600, woonde na de dood van haar man nog in 1672 aldaar. Hun zoon, eveneens NICOLAES genaamd, huwde 4 October 1659 met GERTRUD DAUTSENBERG, gedoopt 17 Juni 1641; hoewel mede-eigenaar zijnde van het huis aan de Veemarkt, is hij in het huis OP DE WEEGSCHIED blijven wonen.

Omtrent dit huis, genaamd DE AREND, stellen wij ons voor te gelegener tijd een en ander mede te delen.

Het huis aan de Veemarkt blijkt in de 17e eeuw bewoond te zijn geweest door de toenmalige eigenaar JAN DOUTSENBERGH, secretaris van de Hoofdbank Heerle, in eerste huwelijk met ELISABETH VAN DEN HOOFF en in tweede huwelijk met CATHARINA BISSCHOPS.

JAN DOUTSENBERGH was de zoon van WILHELM DOUTSENBACH × MARIA LOEFFKENS en werd gedoopt te Heerlen 1 Augustus 1599. Ofschoon hieromtrent geen volstrekte zekerheid bestaat is het niet denkbeeldig, dat laatstgenoemde het huis reeds in de zestiende eeuw bewoonde.

Het Register der geestelijke goederen in het Staatsland van Valkenburg (L.v.O. 254) vermeldt omtrent het eigendom van de familie DAUTZENBERG met betrekking tot dit huis, het volgende :

JAN DOUTSENBERGHs gewesene secretaris tot Herle weduwe tot Herle op de Veemert gent CATRINA BISSCHOUPS gelt jaarl. vier vaaten roggen betaalt, toch moet terff sijn, onderpant huijs ende hoff genaemt DE LEUFF gelegen tot Herle aan de Veemert-(port), regenoot de gemeene graaf ende LINDERT MERCKELBACH ende PETER HANSSEN, voorhoofd de straat uijtschietende op MERCKELBACHS erven.

Nu deese navolgend' personen

1. JAN DOUTSENBERGHs weduwe, door HANS WILLEM DOUTSENBERGH, halfwin op den Hoff Bensenraat, gelt jaarl. een vat terwe, toch hebben maer rogh betaalt. Onderpant als boven.
2. JASPER DOUTSENBERGH weduwe getrouwt met ZEVEREN BECKERS op de Heerewegh gelt jaarl. een vat terwe, toch maar rogge betaalt, onderpant als boven.
3. PETER DOUTSENBERGH halfwin op de Schuffelaar gelt jaarl. een vat roggen most als voor terwe sijn betaalt. Onderpant als boven.

4. NICOLAES SCHILTS tot Herle op de Weghscheijt gelt jaar. een vat terwe toch maer rogge betaalt, onderpant als boven.

Den 6 maart 1699 sijn dese vier vaten betaelt met rogge voor anno 1698 door WILLEM DOETSENBERG, JASPER DOETSENBERG, PETER DOETSENBERG en NICOLAES SCHILTS met f 18-16.

1. Nota soo NICOLAES SCHILTS 't onderpant besitt van de vier vaten hier vermeldt soo stelt HANS WILLEM DOETSENBERG voor bijpant voor een vat van de voors. 4 vaten als volght 80 clijn roeden lants gelegen te Heerlen aan den Hoppenhoff, reijgent. een lange sijde PETER DOETSENBERG, d'ander JAN MUIJTERS bejide de hooftsijden schieten uijt op de gemeene heere straaten of wegen.

2. SEVERE BECKERS stelt voor bijpant voor sijn vat uijt dese voors. vier vaten geldende 150 clijn roeden lants gelegen in de Heughide omtrent de Keer (Geer), onder de Hoof Banck voors. reijgent. ter eenre PETER SCHAEP, ter andere PETER CLOOT, een voorhoofd REIJNDER ROOSEBOOM, 't ander hoofd TIELMAN GADSWILLERS erfgen.

3. PETER DOETSENBERG stelt voor bijpant voors. een vat van de voors. vier vaten een stuck lants groot omtrent 118 roeden gelegen nevens sijn broeders erff HANS WILLEM DOETSENBERG, reijgent. voorhoofd de wegh leijdende naer Meesenbroeck, ter eenre sijde d'erfgen. NELIS DOUVEN, ter andere sijn broeder.

Ingevolge contract van de 20 maart 1721 tussen de wede F. CASP. DOUTSENBERG als erfgen. van PETER DOUTSENBERG ter eenre en NICOLAES SCHILTS ter andere, soo heeft den laeste comparant t vat rogge staende tot laste van Sr. PETER DOUTSENBERG zaliger op zich genomen, en erfelijck gechargeert, daer voor veronderpantt soo voor een als andere de hujs en hoff gent. DE LEUF, hieronder gespecificeert.

Omtrent de oudste afstammelingen van de hiervoren vermelde familie DAUTSENBERG zij nog vermeld, dat WILHELM DOUTSENBACH × MARIE LOEFFKENS volgens het doopregister der parochie Heerlen de volgende nakomelingen had :

JOANNA, gedoopt 13 December 1591

JOHANNES, „ 1 Augustus 1599, overleden 9 November 1677

JOHANNES, secretaris der Hoofdbank, had uit zijn eerste huwelijk met ELISABETH VAN DEN HOOFF de volgende nakomelingen :

GERTRUD, gedoopt 7 Februari 1625

CORNELIA, „ 26 Juli 1626

CATHARINA, „ 10 Maart 1628

MARIA, „ 10 November 1629

FERDINAND, „ 22 October 1633

Uit zijn tweede huwelijk met CATHARINA BUSSCHOPS, dochter van JASPER BISSCHOPS × NETTEL HEUVELS (L.v.O. 254 blz. 1498 en 1499) werden geboren :

HANS WILLEM, gedoopt omstreeks 1637, overleden 5 September 1707, gehuwd met ODILIA ROOSEBOOM, overleden 16 Februari 1705.

PETRUS, gedoopt 13 Maart 1639, overleden 29 Juni 1720, gehuwd met MARIA MOONEN, overleden 4 Februari 1709.

GERTRUD, gedoopt 17 Juni 1641, overleden 21 September 1681, gehuwd met NICOLAES SCHILS.

CASPAR,	gedoopt 24 Februari 1645, overleden 22 Aug. 1677, gehuwd met ANNA RIEDRAED, overleden 20 Maart 1721, weduwe van SEVERIN BECKERS.
JOANNES,	gedoopt 24 Juni 1647, overleden 8 September 1693.

W. LINDELAUF

WEGEN EN WONINGEN

in oud-heerlen

(Vervolg)

GEHUCHTEN EN BUURTSCHAPPEN.

Vóór de opkomst der mijnindustrie lagen buiten de kom tal van gehuchten en buurtschappen verspreid. Wij noemen hier :

KOM EN OMGEVING.

Bek (Beck) — Beckerveld — Oliemolen (Creuelsliemolen) — Aan de Baak of Baek (nabij Palemig) — Schandelen (vroeger Schadeloo-Jongeneel : Schandebos, eertijds misschien een heidens gewijd bos) — Oppen Oabel met Oabelspeulke (volgens sommigen afgeleid van „bij de Abeel” (witte populier); volgens anderen van „Aalpoel”; m.i. „weg naar Aubel”; hoe het ook zij, de naam Nobelstraat is in elk geval niet juist). — Pannenschop (pannenschuur aan Schaesbergerweg) — Gringel — Eykendermolen (Eykent of Ouden Eikholt) — Ter Worm (hoeve met kasteel + hoeven Overste Worm en Gitsbach) — Dauvenraad (Douvenrade) — Ten Esschen — Weegscheid, Wegscheid of Wegscheyd (buurt nabij het kruispunt (scheiding van wegen) Valkenburgerweg-Geleenstraat, Kruisstraat-Geerstraat) — Koolhoven, Coolhoven of Kuëlever (gedeelte Akerstraat, nabij politiebureau) — In 't Kruis (Igge Krütz), nabij kruispunt Coriovallumstraat-Kruisstraat — Kempken — Het Loon en Overloon (later Laanderstraat) — Zeswegen (hoek Geerstraat-Esschenderweg, waar vroeger inderdaad zes wegen tezamen kwamen) — Linde — Meezenbroek of Meezemig (bij Palemig-meezenbuurt) — Grasbroek — Op 't Veldje (omgeving Schinkelsteeg) — Kloosterkoolhof — Molenberg of Meulenberg (berg bij de Caumermolen) — Tem(p)s (achter raadhuis) — Leenhof — Driesch (thans Drieschstraat) — Damp (tussen de flats aan de Gringel, de Schandelerboord en de Spoorringel) — Eikenderveld — Vossekuil (Vossekou), later Voskuilenweg — Aggen Bruk (bij brug, die verbinding vormde van hoek Geleenstraat over de gracht naar het Kerkplein) — Agge Gasthes (met Keulartzputje) = gedeelte vanaf Sanatorium tot Aambos, alwaar vroeger een gasthuis stond — Iggen Plaar (Plaargats) — Oppen Huëvel (Heuvel), thans hoek Akerstraat-Dr. Poelsstraat — Aggene Göbbel (omgeving nabij beek in Klompstraat) — Haesenkamp (tussen Gasthuisstraat en Klompstraat).

HEERLERHEIDE (He(e)rlerheyde, Heyde) EN OMGEVING.

Tre(e)beek (Treebeck) — Passart-Nieuwenhagen (Pastoors N.) — Eynde (Einde, Aggen Ing) — Schrieversheide (Schrijversheide of Schriversheyde) — Carisborg ('t Hitsj-heuëfke) — Ter Eyk — Va(e)re(n)beuker (Varenbuchel of Farebüchel) — Kamp — de Weier (Ter Weijer) — 't Straatje (Stratjen of Straet) — Keek — Cronemig (Kronemich) — Hulsberg (Heuls of Heulsberg) — Geit (Geid of Geyd) — Coblens (Koblens, Covlens, Cauvelens) — Ganzeweide (Ganseweyde) — Heerenweg — Papper(s)jans (Jans) — De Litsch — Morgen — Schelsberg — Prons — Hetje (Heidje of Heitchen) — Robroek (Roebroek) — Versilienbosch (Jongeneel : het voormalig Vrouwe Cecilia-bosch, naar Cecilia, Jonkvrouw van Hoensbroek, Abdis van Munsterbilsen - 1458) — Op de Bok (Bock) — Rennemig, Rennemich, Rinnemig of Reynemig (Jongeneel : grensgreppelbuurt) — Schuur (Schuer) — Gracht (Gragt) — De Pruit (Preut) — Koningsbemd (Koningsbeemd of Königsbemt) — De Smits (Smidse) — Huisberg (Huysberg) — Musschenbroek, Musschemig of Musschemigerbroek (mussenbuurt) — Musschemigerbaak (Baak of Kloesbaak aan de voet van de Schelsberg, ten Westen waarvan vroeger een kluis stond) — Vrank — Beersdal (Berssen) — Husken (Huysken of Huske) — Heksenberg — Heihof (Heihoven of Heyhoff) — Graven, Graaf (Op den Graaf) — Kopke(n)s-molen (Kupkensmolen) — Terwannen — Heikamp — Beeske — Keek. Er zullen weinig dorpen zijn, welke zó rijk zijn aan gehuchten en buurten als Heerlerheide. Uit deze litanie van namen is naar alle waarschijnlijkheid de „Heerenweg” wel de oudste, want deze herinnert ons nog aan de Romeinse heerbaan Xanten-Coriovallum-Trier.

HEERLERBAAN EN OMGEVING.

Akerbaan (Baan), Akerweg, vanaf Heesberg tot Valkenhuizen — Heerlerbaan (gedeelte van Akerbaan) — Caumer met Onderst en Bovenst of Overst Caumer (verkort uit Kaldenborn, koude bron; Droepnaas, oorsprong Caumerbeek) — Bautsch — Iggene Groeëtnééf (nabij Bautsch) — Rukker — Vrusschemig, Vrossemig, Frusschemig, Vruschenbroek of Vroschenbroek (kikkerbuurt; Duits : Frösche = kikkers) — Nieuwhuis — Heesberg, Hees of Heeserveld (alwaar vroeger de galg stond) — Hooghees (vroeger kiezelgroeve; thans ligt ter plaatse de Voedvrouwenschool) — Aggen Erk (nabij Onderst Caumer alwaar een erk of sluis in de Caumerbeek was aangebracht i.v.m. afvoering van water door het Vlot d.i. een waterloop naar de kom) — Soureth en Klein Soureth — Locht (Logt) — Drievogels (Aan de drij Vögel of drie Veugel — Valkenhuizen (Falkenhausen, Valkerhauzen of Valkerhuysen) — Oud Valkenhuizen — Vrusschenhuske (Vrusschenhuisje of Vrusschenhyske) — Beitel (Beytel) — Imstenrade — Benzenrade of Bense(n)-raed(e) — Euren (Uuren) — Giesen (Gijzen, Gieserveld, Geysen, Ghysen) — Busschelen (Beussele), vroeger een bosje ten Zuiden van Vrusschemig — Corisberg of Colisberg (naar de familie Chorus) — Schiffeler

(Schiffelder of Schiff(e)laer) — Kook (gedeelte van Heerlerbaan nabij watertoren) — Tichelbaak of Tekelbaak (tussen Benzenraderweg en Eurenderweg) — 't Kloosterke (nabij Benzenrade, alwaar vroeger een kluis gestaan zou hebben) — Terwinselen — Vredeshof — Haambeuk of Haamblick (groep huizen te Heerlerbaan) — Caumerveld — Put (Puth) — Aggen Droepnaes (laag gelegen land te Caumer, waar wegens de vele waterbronnen bij de aanleg van de waterleiding de eerste putten werden geslagen).

WELTEN EN OMGEVING.

Welterhuisje (-huisken), woninggroep met herberg aan de Valkenburgerweg — Aar of Aer (Oppen Oar) — Doom — Pin (Pinsweg, thans Pijnsweg) — Kommert — Lirp (Lyrpe) — Mullender — Iggen Gierloak.

(Wordt vervolgd)

TH. JANSSEN

meysenbroeck

OVER het adellijke huis Meysenbroeck of Mesenbroeck onder Schandelen in de gemeente Heerlen is tot dusverre maar weinig gepubliceerd.

Weliswaar komt in de „Publications... du Limbourg” van 1932 ⁽¹⁾ een vrij uitvoerig artikel voor, terwijl P. J. M. Peters in zijn nog steeds zeer bruikbare werkje „Wandelingen in en om Heerlen” ⁽²⁾ verschillende nieuwe gegevens naar voren bracht, maar dat vormt tezamen toch wel de hoofdzaak aangezien het overige zich beperkt tot enkele, min of meer verspreide feiten ⁽³⁾.

Meysenbroeck was buiten en behalve zijn allodia een Keuls leen. Intussen vermeldt A. Fahne in zijn bekende „Geschichte der Kölnischen Geschlechter”, II, S. 64, dat Rinard van Holtzem in 1478 met Meysenbroeck beleend werd door Gulik (!) en tenslotte werd het in latere tijd ook nog als een Valkenburgs leen aangekondigd ⁽¹⁾.

In genoemd artikel uit de „Publications” vermeldt wijlen Mr. L. Baron de Crassier o.m., dat Leonard van den Edelenbant het leen Meysenbroeck verhuis in naam van zijn minderjarige gelijknamige zoon in 1490 en dat deze laatste schepen was van de stad Aken van 1506 tot 1552 en gehuwd met Maria (Hendriksdochter) van Hochkirchen (erfvrouw van het huis Soerser Hochkirchen).

Dat dit geheel juist zou zijn kan ik moeilijk aannemen. Helaas noemde Baron de Crassier practisch nergens bronnen, maar het is vrij zeker, dat hij zijn kennis ontleend heeft aan het Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins van 1928 ⁽⁴⁾, waar we de belening van Meysenbroeck op 2 October 1495 vermeld vinden van Leonard van den Edelenbant ten

gunste van *het kind van zijn „maig”*, eveneens Leonard van den Edelenbamt geheten. Althans hij heeft het aan die bron kunnen ontleen.

De kundige schrijfster van het artikel in het Aachener Zeitschrift, Luise Freiin Coels von der Bruggen, houdt het ervoor, dat deze minor van 1495 identiek was met de latere schepen van Aken en van Cornelimünster, de te Heerlen in 1481 geboren Leonard van den Edelenbamt, die later tot 1552, zijnde vermoedelijk zijn sterfjaar, in de Gaystrasse te Aken gewoond heeft. En, zoals uit de bijgevoegde illustratie duidelijk te zien is, het wapen van deze bezitter van Meysenbroeck zou geweest zijn een dwarsbalk, overtopt door drie rozen, naast elkaar geplaatst en als helmteken een en profiel gestelde gehoornde ossekop en -hals. De kleuren zijn helaas onbekend.

Men zou erover kunnen twisten of deze drie rozen in het schildhoofd inderdaad rozen moeten voorstellen, dan wel drie sterren ⁽⁵⁾, immers op een zegel in groene was onder een charter van „dinxtaich der dourtzehende daich Julij im jair unns Herrn duysent vunff hondert nuin unnd zwentsich” van deze „Leonhairt van denn Elbant” in zijn hoedanigheid van leenman van de Proost van Aken, in mijn bezit, ziet het er meer naar uit, alsof deze rozen inderdaad sterren zijn; een feit blijft intussen, dat het wapen van de toenmalige bezitter van Meysenbroeck *een brisure* vertoont.

Het wapen van den Edelenbamt komt ook nog voor op de zich tegenwoordig te Karsfelt bij Pesaken bevindende grafsteen van het echtpaar jr. Andries van den Hoeve tot Karsfelt en Catharina van Dobbelsstein tot Doenrade, waarvan ik de inscriptie gepubliceerd heb in „De Maasgouw” ⁽⁶⁾.

Ik beschreef dat hierop voorkomende wapenkwartier van den Edelenbamt destijds als te zijn vier dwarsbalken, maar dat blijkt achteraf bezwaarlijk juist te kunnen zijn, aangezien het op de zerk weergegeven kwartierwapen de dochter moet representeren van de laatstgenoemde heer van Meysenbroeck, n.l. Catharina, die gehuwd is geweest met Hendrik van Zievel tot Puth. In zoverre behoort deze mededeling dus correctie te ondergaan, dat inplaats van vier dwarsbalken daar gelezen worde : één dwarsbalk, overtopt door drie naast elkander gerangschikte rozen (of misschien dan drie sterren).

Dat het tot dusverre ter sprake gekomen wapen van den Edelenbamt inderdaad een brisure bevat, staat ook uit andere hoofde nog vast. Dit valt n.l. af te leiden uit een andere voorstelling van het wapen van dat geslacht, hetwelk voorkomt onder een perkamenten charter „des eyndtzentzigten daiges Meijes im jaire unns heren duysent vierhondert nuyn ind achtzich”, mede in mijn bezit. Dit stuk, dat de huwelijksvoorwaarden inhoudt van Mr. Joest Beissel van Oepen, licentiaat in beide Rechten en jv. Katharina Spiess van Bullesheim, is voorzien van een vijftiental over het algemeen uitstekend bewaarde zegels, alle in groene was en o.a. door verwanten van de partijen aangehangen. Het allerlaatste zegel van die lange reeks (het heeft een doorsnede van 26 mm.), behoort toe, volgens de tekst van deze acte aan :

LIENHART VAN DEN EDELNBeyMPT GENANT VAN MEYSEN- BROICHE

en het zegel zelf geeft te lezen als randschrift in Gothische minuskels : S. Leenart (.van .den) eelebamt, terwijl het weergegeven wapen voorstelt alléén één dwarsbalk, met als helmteken een en profiel geplaatste wolvenkop.

Wanneer we nu mogen aannemen hier met een vroegere bezitter van Meysenbroeck te doen te hebben en daarvoor is, gelet op de vermelding achter zijn naam, alle reden, dan is, mede gezien de brisure in het wapen van de latere Leonard, de lezing van Bsse. Coels stellig te prefereren boven die van Baron de Crassier ⁽⁵⁾ en daarom moet de Leonard van 1489 (en 1490) inderdaad niet de vader, maar slechts een maag zijn geweest van diens latere naamgenoot, maar bovendien moet de man van 1489/90 tevens op grond van het door hem gevoerde wapen *tot de hoofdstam van het geslacht van den Edelenbamt hebben behoord!*

En dan valt er nog iets te melden, waarin, naar mijn mening, Baron de Crassier weinig volledig is geweest. Het betreft hier de bezitters van Meysenbroeck van drie eeuwen later. In het protocol van de notaris Schmalhausen te Vaals (bewaard op het Rijksarchief in Limburg te Maastricht), trof ik een acte aan, waaruit blijkt, dat in een veiling te Valkenburg gehouden door de notaris J. B. van Cotzhausen, geadmitteerd door den Hoogen Raade en Leenhove van Braband te 's-Gravenhage, ter standplaats Heerlen, ten verzoeke van de Heeren Mrs. Willem Daniël Vignon (of de Vignon) en J. W. Heldewier : „het adellijke goed van Mesenbroeck geleegeen binnen deese Hoofd Banke Heerlen groot ruijm 75 boenders met desselfs regten en gerechtigheeden ab en dependentien ingekogt is geworden en verbleeven is aan den WelEdelen Gestrengen Heer en Mr. W. D. Vignon Luitenant Hoog Drossard der landen van Valkenburg en s' Hertogenraede voor eene somma van vijftig duysent vijf hondert guldens Brabants, Maastrichter cours”. Mr. Jan Willem Heldewier voornoemd was in zijn tijd ook drost van Valkenburg, voorts schepen aldaar, raad en schepen van Maastricht en vice-Schout te Heerlen alsmede Ontvanger-Generaal van het land van 's Hertogenrade. Hij was de zoon van de overste in Staten dienst, Johan Adolf en van Judith Halkett. Geboren te Maastricht 9 April 1740 overleed hij, op Meysenbroeck wonende, de 23e October 1819. Hij was ook te Maastricht gehuwd; met de 10 jaren jongere Jeanne Sibille (de) Vignon, de zuster van Mr. Willem Daniël bovengenoemd, die een dochter was van Adrien Jean Jacques en Marie Magdelaine Guitton. Uit hun huwelijk waren een zestiental kinderen geboren ⁽⁷⁾.

In het jaar, nadat de veiling plaats gevonden had nu, verhypothekerde Mr. de Vignon, na overlegging van de bovenaangehaalde verklaring van aankoop, ter meerdere zekerheid voor een aangegane geldlening van f 12.000 Brabants, insgelijks Maastrichter cours :

„desselfs adelijk Huis en Vijheen van Meesenbroeck met alle „ap en dependentien van dien, in leen en allodiaal goederen

„bestaande, gestaan en gelegen binnen de Hoofft Bancke van
„Heerlen, lande van Valkenburg”

De belangrijke hiaat tussen de jaren 1732 en 1789 bij de Crassier be-
staande, worde hierdoor tenminste enigermate opgevuld!

Alkmaar, Maart '54.

Dr. J. BELONJE

- (1) Deel LXVIII, 1932, p. 171 sqq.
- (2) Editie 1919, blz. 83—85, met een *afbeelding tegenover blz. 84*.
- (3) Ik moge ten deze verwijzen naar de Voorlopige Lijst der Monumenten van Gescheidenis en Kunst in de Provincie Limburg, deel I, bldz. 125 en naar een artikel in het Algemeen Handelsblad van 11 Februari 1939 onder het hoofd „Historisch Kasteel Verdwijnt. *Meysenbroek wordt gesloopt!*”.
- (4) Deel L, S. 228—231; 546 en 547 (met zegelafbeelding!).
- (5) „Publications”, t.a.p. p. 172.
- (6) Jaargang 1938, blz. 40.
- (7) Zie Nederl. Patriciaat V, 1914, blz. 185 en De Nederl. Leeuw XLII, 1924, kol. 337/8.

Uit het Kasboek van de „Broederschap van het A. H. Sacrament” te Simpelveld

1833. Aan de Mushekanten voor vier man te spelen op de procesion	24 Franken
1843. Aan de Musikanten voor 4 man	11,81 Gulden
1844. Den 8 Mei eene Nieuwen Hemel of Baldachin gemaakt door den Heer Paul Sieberg te Aken in prushen. Eenen Nieuwen Hemel of Baldachin van lakkertter blik geschildert met de vier Evangelisten en sierlijk met goud.	54 Thalers.
Eenen Seyen omhang gekocht bij de gesusters Kremer in Keulenstraat te Aken, te weten 13 Elen Roeden Marceline per el 24,5 gr.	10,12 Thaler
1844. voor het Lamgods te horbach betaald aan ingaande regten, voor hetzelfde naar Aken te vervoeren om te vernieuwen	9 Silbergrosse
voor de Hemel te haalen in Aken met vijf man en verteer van de zelve	1 Daalder 4 Slb.gr.
voor ingaande regten te Bocholtz van den Hemel	4,36 Gulden.
De uitgaaf voor den Hemel bedraagt in een som van driehonderd zes Franken vier en veertig centimen	82 Daalders 16 Silbergr. 9 Pf.

1846. Voor de Musikanten acht man te spelen op de Procesion	19,84 Gulden.
1853. Den 23 December aan den Heer Hess te Aken betald voor 64 sterren voor in de kerk een som van	64 frank
1859. Aan de Harmonie van Kerkrade	21,24 Gulden.
1863. aan de Mosekanten van het acht en twintigste Regiment invanterij te Aken 12 man	23,50 Gld.
voor twee Broederschapsmissen vaan den heer pastoor Johan Joseph Jansen	2,82 Gld.
voor den koster voor 8 missen	1,81 Gld.
voor den organist voor 8 missen	2,25 Gld.
voor het balktreeden aan Caspar Monssen	0,57 Gld.
1864. aan de Harminy van Schasberg (Scheijt) 25 man betald 50 franks	23,50 Gld.

(Ingezonden door de Heer W. HOUBEN te Maastricht)

De Heerlense Familie

Roebroek

Vierde Gedeelte

A.

MATTHIJS ROEBROEK EN DIENS ZOON HENDRIK JOSEPH,
BEIDEN CHIRURGIJN VAN DE VRIJHEID
EN HOOFDBANKE HEERLE.

MATTHIJS, de tweede zoon van Hubert Roebroek en Petronella Fransen, werd gedoopt in de aloude Sint Pancratiuskerk op 1 Maart 1722. Hij huwde voor de pastoor der parochie de 6e October 1748, dus op 26-jarige leeftijd, met Maria Elisabeth Hoenen (ook geschreven Hoene).

27 Mei 1750 kocht Matthijs Roebroek, chirurgijn alhier, × Maria Elisabeth Hoenen, van zijn broeder Antoon Robroek, wonende te Luik,

118 kleine roeden weide, gelegen aan Schenkelsteeg ⁽¹⁾, voor 5 schellingen de kl. r. (L.v.O. 2039, blz. 253, Gemeente-archief Heerlen).

26 April 1751 kocht hij van Anna Dijks, weduwe van Jan van Vaels, huis, hof en koolhof, gelegen alhier in Heerlen, ene lange zijde Tilman Gilkens, andere lange zijde de Temps, een hoofd de straat, ander hoofd Leonard Merkelbag, voor 2050 gulden. (Dit perceel is het huis de Luyff aan de Veemarkt : zie Bulletin Jaargang I, Nr. 2, blz. 40).

Bij deze aankoop werd verder nog overeengekomen, dat Matthijs Roebroek het woonhuis van de verkoopster, ook aan de Veemarkt ⁽²⁾ gelegen, genoemd „de Caemer” ⁽³⁾ zal „in reparatie stellen soo ende gelijk de reparatie is aangewezen door de verkooperse in presentie van Lambert Lemmens en Johannes Schils, timmerman”.

De verkoopster wilde met de ontvangen koopenningen een hypotheekschuld aflossen, groot 2200 gulden, ten behoeve van Gelis Bruls. Daarvoor kwam zij echter 150 gulden tekort „Waarom sij geraede geworden is van te versetten (in bruikleen af te staan) aan den gemelten koper seker stuk akkerlants gelegen in het Kruijtersveld ⁽⁴⁾ genaamd den Hazenkamp ⁽⁵⁾ aan de Keulartzgragt ⁽⁶⁾ en de Scheijtergragt ⁽⁷⁾ groot 155 kleine roede voor den tijt van ses agtereenvolgende jaren en sulks omme ende voor ieder kleijne roede 26 stuivers bedragende de heele versetpenningen eene somme van 201 guldens 10 strs., uijt welke somme den koper sal in handen houden de voors. 150 gls tot volle betaeling der 2200 gls, dus komt over te schieten 51 gls 10 strs., te betaelen aen handen van voors. verkoperse”. Matthijs Roebroek nam de hypotheekschuld over. Op 14 Dec. 1761 kon hij deze schuld reeds in zijn geheel aflossen. (L.v.O. 2039, blz. 415).

6 Maart 1754 kocht Matthijs Roebroek van Agnes Leufkens 54 roeden land op Schinkelsteeg, een lange zijde Maria Elisabeth Roebroek, andere lange zijde Wede Stas, een voorhoofd de koper, ander voorhoofd Jan Boost. Koopprijs 3 schell. of 30 stuivers de roede bbnts. m.c. (L.v.O. 2040, blz. 304).

24 December 1756 kocht Matthijs Roebroek „meester chirurgijn binnen deze Banke” van Johan Hendrik Ros 91 kl. r. land gelegen aan Clooster Coolhoff, alwaar hij reeds een ander perceel in eigendom bezat. Koopprijs 30 stuivers de roede, „Alsmede 30 guldens in den coop wegens meesterloon verdiend aan des verkopers been”. Als getuige was bij het passeren van deze acte mede aanwezig Joseph Gerrets „dienstknecht bij den Cooper”. (Acte Nots. L. G. Pelt. L.v.O. 2041, blz. 25).

23 Mei 1760 kocht hij van „den Seer Ehrweerdige Heer Abraham Lindelauff, proost van het Adelijk Clooster St. Gerlach” het lot nr. 6 bestaande uit een weide aan Schenkelsteeg, land aan het Kempken, en land in het Cruijtzerveld voor 1000 gulden brabant maestrichter cours. Aan het 7e lot uit te keren de som van 34 gulden. Een en ander aan het klooster toegekomen bij acte, gepasseerd voor Nots. Philippens te Maastricht, dato 23 Jan. 1755 (L.v.O. 2043, blz. 291).

5 December 1761 leende hij 1200 gulden van de predikant der Gereformeerde Gemeente te Heerlen, Ds. Henricus Crena, onder hypotheccair

verband van weide en land alhier gelegen (L.v.O. 2043, blz. 413). 5 Mei 1764 nam Matthijs Roebroek, als voogd van de kinderen van zijn broeder Johannes 100 gulden op, daarvoor verbindende „seeker huys geleegeen alhier binnen deesen Dorpe, ter eenre Johannes Schils, ter andere Sr. Anthon Joseph Robroek, voorhoofd (achter) ook Anthon J. Roebroek. (Zie hiervóór bij Joes. Roebroek, Beek).

12 Februari 1768 verkocht hij ook ten behoeve van deze kinderen het „huyske” van zijn broeder Joannes, gelegen in de Dorpstraat te Heerlen (8), begrensd aan ene zijde door het ouderlijk huis, waarin zijn broeder Anthon Roebroek, de koopman, woonde en aan de andere zijde door het huis van de timmerman Joannes Schils × Elisabeth Schils. Koopsom 513 gulden. Koper was Anthon Roebroek. (Zie uitvoeriger eveneens hiervóór bij Joes. Roebroek).

26 April 1770 kocht hij van Caspar Jongen een weide, groot 124 kleine roeden, naast die van hem, aan Schinkelsteeg, het Vlot stroomde erlangs. De koopprijs van de nieuwe weide bedroeg 200 gulden brabant Maas-trichter koers en 232 gulden Aker koers.

Door Matthijs Roebroek werden de 200 gulden brabant en 100 gulden Aker koers voor aflossing hypotheek betaald aan de familie Vignon te Maastricht. (Minuut Notaris J. B. van Cotzhuysen, Gemeente-archief Heerlen; L.v.O. 2046, blz. 675).

Matthijs Roebroek was, zoals gezegd, Dorpschirurgijn, dus Dorpsdokter. Hij werd dan ook voor bepaalde werkzaamheden van Bankswege, dus door het Banksbestuur betaald.

Zo ontving hij „wegens de cure” (behandeling) aan Jacobus Van der Heijden van Nieuwenhagen, „die op de wagt (9) het hoofd ingeslaegen was” de som van honderd gulden (Anno 1768 : Notulen Banksvergaderingen, blz. 104, Gemeente-archief Heerlen).

In het Gemeente-archief bezit men een fotocopie van een verklaring betreffende toegebrachte verwondingen, getekend door de chirurgijns Matthijs Roebroek van Heerlen en H. J. Kerckhoffs van 's Hertogenrade. Matthias (genoemd Matthijs) Roebroek overleed te Heerlen 19 Juni 1773, 51 jaar oud, en zijn echtgenote Maria Elisabeth Hoenen 21 September 1790.

Van hen zijn negen kinderen in het Doopboek ingeschreven, zeven zoons en twee dochters.

De zoon Hendrik Joseph Robroek, gedoopt te Heerlen 1 Januari 1753, huwde alhier 15 Juni 1777 (volgens het Protestants huwelijksregister — de predikant was zoveel als de ambtenaar van de Burgerlijke Stand) met Maria Odilia Meijers, een dochter van Laurens Meijers, wonende op de Hof Struijver onder Voerendaal.

De veronderstelling, dat Hendrik Joseph Roebroek zich elders als geneesheer zou hebben gevestigd (Bulletin 1951, Nr. 2, blz. 40) bleek bij nader onderzoek niet juist te zijn. Het tegendeel is het geval geweest : hij is in zijn geboorteplaats gebleven en aldaar overleden op 30 Augustus 1839 in de ouderdom van 86 jaar en 8 maanden.

Op 20 October 1772 richtte Hendrik Joseph Roebroek tot het Banks-

bestuur het verzoek te worden aangesteld als opvolger van zijn vader Matthijs Roebroek, die blijkbaar niet meer in staat was de functie van „Bankschirurgijn” te vervullen. Aan dit verzoek schijnt het bankbestuur niet zonder meer gevolg te hebben gegeven, althans in de vergadering van 11 Augustus 1773 werd het volgende besluit genomen :

„Overgelegt requeste door Henricus Joseph Roebroek, 'twelk in overweegen genoomen sijnde, alsmede 't geene door den chirurgijn Benedict met d'attestatie van d'heer lands Doctor Vrijthoff is worden overgelegt en gepresenteert, de jaarlijkse recognitie in te houden en de supplianten (indieners van verzoekschrift) in 't geheel te laten”.

Blijkbaar is het de bedoeling geweest de functie van bankschirurgijn, die de behoeftige ingezetenen kosteloos geneeskundige hulp moest verlenen, waarvoor deze van de Bank Heerlen een vaste jaarlijkse vergoeding ontving, niet te bestendigen.

Op dit besluit is men echter spoedig teruggekomen, want in de notulen van de banksvergadering van 7 October 1776 lezen wij het volgende :

„Is geleesen de requeste van H. J. Roebroek, alsmede eenige declaratie van Devoiren, die hij als chirurgijn aan de arme en behoeftige luyden gedaan heeft, versoekende betaalinge van deselve, of wel dat hem het gewoonlijk tractement van twaalf pattacons van deese Banke jaarlijx mag worden toegelegd. Waerop gedelibereert sijnde is goetgevonden en verstaan, dat aan den suppliant Banksweegen sal worden jaarlijks toegelegd de somme van 48 guldens luyck, onder deese conditie alleen, dat hij nooit eenige devoiren sal mogen van behoeftige luydens tot laste van deese Banke reekenen, maar deselve gratis moeten helpen en bedienen, en wat aan gaat de twee Reekeningen annex bij voorsz. requeste beloopende 100 gulden is goetgevonden aan den suppl. ter voldoeninge van die beijde te laten trecken het tractement beginnende 1775, met last op de Collecteur (ontvanger) het selve te voldoen, en de Secretaris van 't selve in het toekomende in 't memoriaal te brengen”.

(Wordt vervolgd)

JO HORST

-
- (1) *Schenkelsteeg* of *Schinkelsteeg* was een voetpad, leidende van de Geleenstraat naar de tegenwoordige Stationstraat, ongeveer ter plaatse waar zich thans de Honigmanstraat bevindt.
 - (2) *Veemarkt*, thans Wilhelminaplein.
 - (3) *De „CAEMER”*, brouwerij, certijds hoekhuis gelegen aan de noordzijde van de *Kamergats*, de tegenwoordige Verlengde Dautzenbergstraat.
 - (4) *Kruijtserveld* of *Crutzerveld*, uitgestrekt veld ten oosten van Heerlen tussen Schandelermol, Leenhof en Molenberg.
 - (5) *De Hazenkamp*. Dit perceel lag waar nu het Sanatorium gelegen is.
 - (6) *Keulartzgragt*, voetpad van Gasthuisstraat naar Aambosch.
 - (7) *Scheitergragt*, de tegenwoordige Voskuilenweg.
 - (8) *Dorpstraat*, nu Emmastraat.
 - (9) *Op de wacht*, verplichte bewakingsdienst waartoe de burgers door het Banksbestuur werden opgeroepen.

Het Kasteel Eyckholt

(Slot)

WILLEM HOENEN, die, zoals reeds gezegd, tot 1 October 1732 de tot het kasteel behorende hoeve EIJCKHOLT had gepacht, werd opgevolgd door Peeter WETZELS × Anna LEUFKENS. Deze pachter heeft slechts korte tijd de hoeve bewoond, daar deze in de nacht van 14 op 15 October 1736 tot de grond toe is afgebrand. WETZELS werd door deze ramp tot de bedelstaf gebracht, hetgeen blijkt uit de 31 October 1736 door Schout en Schepenen der Hoofdbanck Heerle afgegeven verklaring, luidende, als volgt :

„Wij Luijt. Schoutet ende Scheepenen der Vrijheijt ende Hoofdbancke van Heerle in den Lande van Valckenborgh partagie van Haer Hoo. Moo. certificeren en attesteeren hier meede ter requisitie van Peeter WETZELS ende sijne huysvrouw Anna LEUFKENS, hoe dat den selven WETZELS met sijne huysvre. als Pachter ofte Halfwin gewoont hebbende op de Hoff en goederen DEN EIJCKHOLT genaemt, ressort deeser Hoofdbancke, welcken Hoff ten Eijckholdt des nachts tusschen den 14en en 15 deeses loopende maants October 1736 in brandt geraeckt sijnde, waer door niet alleen den selven hoff met schuijren en stallingen tot de grondt toe afgebrandt sijnde, maer oock alle de daer op gewassene vruchten met hoije, stroeij en het meeste gedeelte van sijne hujs meubilen geheel verbrandt ende verteert sijn worden ende hij Wetzels met sijne vrouwe en kinderen door deesen schroemelijcken brandt niet alleen gerenuert sijnde, maer oock geene voet plaetse op deese weerel is besittende om hem met sijne voorn. vrouwe en kinderen daer onder te connen schuijren ofte opdack hebben, ende alsoo den requirant van voornemens is om sijn bij eenige goede en meededoogende liedens te adresseeren en van deselve om Godtswille af te bidden, een almoese tot onderhoudt van sijne voors. Familie, soo heeft den requirant aen ons versocht deese Letteren Certificatie welke wij niet hebben connen weijgeren maer geerne meedegedeelt weshalven wij seer gediensstigh sijn versoeckende aen allen ende eenen jegelijcken die deesen mach voorcoomen den selven om de Liefde van Godt in deese sijnen hooghste noot bij te staen, om den selve de milde handt toe te reijcken, sullende hetselve alhier in diergelijcke occasien (daer Godt een ieder voor behoede) resiproquelijck doen ende vergelden. In oirconde der waarheijt soo hebben wij deese met de appositie van den schepen ampt zegel ende signatuijre van onsen subst. secretaris doen bekrachtigen binnen Heerle den een en dertigsten October 1736.

(get: Hermanus CROON J. MEESENS" (L.v.O. 1876)

Het is vrijwel zeker, dat de hoeve EIJCKHOLT niet meer is herbouwd, doch aangenomen mag worden, dat deze brand aanleiding is geweest tot de bouw van de hoeve NIEUW EIJCKHOLT, waarvan reeds melding is gemaakt.

Het kasteel schijnt van de brand niet te hebben geleden.

Wel blijkt uit een relaas van Mevr. de wed. wijlen Baron von HOLT-HAUSEN vrouwe in den Eijckholt d.d. September 1739, dat naar het schijnt bij de brand van 1736 ook de bij het kasteel behorende schuur

in de as is gelegd en dat toen de zaal van het kasteel tot berging van veldvruchten is benut.

Op de aldaar geborgen veldvruchten is blijkbaar beslag gelegd. Althans toen deze ter plaatse werden uitgedorst had Mevr. van HOLTHAUSEN zich op beledigende wijze uitgelaten tegen de advocaat RASQUIN, die naar aanleiding daarvan een klacht tegen haar indiende bij het Gerecht. Het eigenhandig door de wed. van HOLTHAUSEN geschreven relaas behelst omtrent een en ander het volgende :

„ . . . segge dat waer te weesen in de maandt van 7ber enige weeke een bedt-legeringe sieckte gehadt te hebben waer meede sij en twee van haere dienst booden met vrende kortse besmedt benne geweest in welcke tijdt de Leenmannen van de Ceurceulsche Mancamer daer den advocaet RASQUIN een lidt onder is, een reijelijcke executie op haer huijs hebben laeten dirigeren soodanigh dat den Leenboode met dorsers haere vruchten heeft coomen uijt dorsen die gebermt waeren in de zael van haer Huijs Ten Eijckholt bij manquement van de afgebrande schuer, de continueele slagen op de plancken van de zael die geleegeen is naest de slaep caemer van de siecke een seer groodt en onverdragelijck gerucht gemack heeft t geene den tweeden dagh weesende den 7 7ber deur de voors. Mevrouw die sieck te bedde leggende op alle behoorlijcke en respectueuse wijze aen den Leenboode is versoght gewoorden met dat dorsen te wlielen in houden, dat haere sieckte en swackheijt van haer hoofd sulx niet verdraegen conde, beloovend soo ras sij herstelt was de Leenmannen te voldoen en de dorsers evenwel van die dagh haer loon te betaelen t geene den Leenboode met de assistenten beweght heeft werck te laeten tot den 16 7ber, hebben sij wederom absoluijt met alle gewelt willen coomen dorsen in de zael die door de dienst boode geslooten was ende op t voorhuijs veele heevige woorden met de Leenboode mackte t geene de voors. Mevrouw hoorde is sij met veel ontsteltenisse van haer bedde gecoomen op t voorhuijs waer deur de korsse verdubbelt wierde en seer groote transporte in haer siecke herssene gebrogh heeft dat sij met uijtsinnigheijt alderhande fabuleuse reede voortbrogh t gene een viegemente korsse aen siecke hersene dicteert, togh ken op haer gemoedt verelaeren alle de selve distinctelijck niet te weete.

Nu laet men dit aen het wijs discret en equitabel oordeel van den rechter ofte den advocaet RASQUIN (die plaisier heeft zijn pennewerck stellig te maecken) bevoegt is en met fondament de gedaegde in een proses van injuriente te kennen trecken. Dit praticque comt de gedagde voor direct tegen t gemoet van een christen mensch te weesen die in tijde van sieckte met sijn eevennaeste ingenoomen moet zijn met alle redelijcke compassie ende dese swackheede van geest in sieckte behoort aen te neemzen uit liefde ende alle ongebonden reede voor die tijdt bij hem gehouden moet worden als niet geseijdt veel te min een injuricus proses doen af te wille antaemeere, en practisere. . . .” (L.v.O. 2025)

W. LINDELAUF

Opgemerkt zij nog, dat de mening van PETERS, aangehaald op blz. 5, als zoude de echtgenoot van Mechtildis NIJPELS, Frans Hendrik van HOLTHAUSEN, een neef zijn van Jan Renier, niet onomstotelijk vaststaat. Bij nader onderzoek is gebleken, dat Frans Hendrik de jongste zoon is van Johan Herman von HOLTHAUSEN × Maria Magdalena BEULART, gedoopt te Heerlen 11 November 1635. Zeer waarschijnlijk is Jan Renier, de latere kanunnik, die in het doopregister van Heerlen niet voorkomt, de oudste zoon van Jan Herman.